

कक्षा – द्वादशी
संस्कृतम् (ऐच्छिकम्) कोड सङ्ख्या - 022
अङ्कयोजना उत्तरसङ्केताश्च - 2023-24

समयः – होरात्रयम्

पूर्णाङ्काः – 80

अवधातव्यम् -

1. अस्याम् अङ्कयोजनायां प्रदत्तानि उत्तराणि निदर्शात्मकानि सन्ति । प्रदत्तानि उत्तराणि अतिरिच्यापि सन्दर्भानुसारम् अन्यानि उत्तराणि भवितुम् अर्हन्ति ।
2. यदि छात्रः अतिरिक्त-प्रश्नानाम् उत्तराणि लिखति तर्हि छात्रहिताय यत्र अधिकाः अङ्काः दातुं शक्यन्ते तादृशानां प्रश्नानां मूल्याङ्कनं करणीयम् । यथा चित्रवर्णने पञ्चवाक्यानां लेखनम् अभीष्टं परं छात्रः यदि सप्तवाक्यानि लिखति तर्हि तत्र केवलं प्रथम-पञ्चवाक्यानां न अपितु यानि वाक्यानि शुद्धानि, तेषां मूल्याङ्कनं करणीयम् ।
3. अनुच्छेदे श्लोके वा आधारिताः प्रश्नाः अवबोधात्मकाः सन्ति । अतः विद्यार्थिनः अनुच्छेदे प्रदत्तशब्दानां स्थाने समभाव-पर्यायवाचि-शब्दानां प्रयोगं कर्तुं शक्नुवन्ति । तदर्थम् अङ्काः देयाः । यदि विद्यार्थिनः उत्तरदान-समये समुचितानां विभक्तीनां वचनानां प्रयोगं न कुर्वन्ति तर्हि अंशतः अङ्काः कर्तनीयाः न तु सम्पूर्णाङ्काः ।
4. त्रुटिपूर्णवर्तन्यै व्याकरणात्मक-प्रयोगाय च अनुपाततः अङ्काः कर्तनीयाः न तु सम्पूर्णाङ्काः ।
5. आंशिक-दृष्ट्या समुचितेभ्यः उत्तरेभ्यः अपि अङ्काः देयाः ।
6. 'ख' खण्डे (रचनात्मक-कार्ये) वाक्यरचना प्रमुखा न तु वाक्यसौन्दर्य-तत्त्वम् । अतः आंशिकवाक्यशुद्धये अपि अङ्काः देयाः ।
7. प्रश्ननिर्माणस्य प्रश्ने ½ अङ्कः वाक्यलेखनाय अस्ति, ½ अङ्कश्च प्रश्नवाचकचिह्नाय । परं सम्यक्-प्रश्ननिर्माणं तदा एव प्रश्नवाचकचिह्नस्य कृते अङ्काः प्रदेयाः ।

खण्डः - 'क'

अपठित-अवबोधनम्

10 अङ्काः

1.	अधोलिखितं गद्यांशं पठित्वा प्रदत्तान् प्रश्नान् संस्कृतेन उत्तरत – (अ) एकपदेन उत्तरत- (केवलं प्रश्नद्वयम्) (क) लक्ष्मीः (ख) परिश्रमस्य (ग) छात्रजीवने (आ) पूर्णवाक्येन उत्तरत- (केवलं प्रश्नद्वयम्) (क) मनोवाञ्छितं लक्ष्यं साधयितुं मनः इन्द्रियाणि च संयम्य निरन्तरं परिश्रमम् आवश्यकं भवति ।	10 1×2=2 2×2=4
----	---	----------------------------------

	<p>(ख) ये छात्राः नियमपूर्वकं परिश्रमेण पाठं पठन्ति स्मरन्ति च ते सदा परीक्षायां सफलाः भवन्ति ।</p> <p>(ग) परिश्रमिणः जनाः केवलम् आत्मन एव उन्नतिं विकासं च न कुर्वन्ति अपितु समाजस्य राष्ट्रस्य चापि उत्थानं कुर्वन्ति ।</p> <p>(इ) अस्य अनुच्छेदस्य कृते उपयुक्तं शीर्षकं संस्कृतेन लिखत- उद्योगिनं पुरुषसिंहमुपैति लक्ष्मीः/ उद्यमेन हि सिध्यन्ति कार्याणि न मनोरथैः/ परिश्रमस्य महत्त्वम्</p> <p>(ई) निर्देशानुसारम् उचितम् उत्तरं चित्वा लिखत- (केवलं प्रश्नत्रयम्)</p> <p>(क) (iv) उद्यमेन (ख) (iii) जनाः (ग) (i) उद्योगिनम् (घ) (ii) सिध्यन्ति</p>	<p>1</p> <p>1×3=3</p>
<p>खण्डः - 'ख'</p> <p>रचनात्मक-कार्यम् 10 अङ्काः</p>		
2.	<p>भवतः विद्यालयस्य शिक्षकाः शैक्षिकभ्रमणाय छात्रान् हरिद्वारस्थितं पतञ्जलियोगपीठं नेष्यन्ति । भवानपि तत्र गन्तुम् इच्छति । एतदर्थम् अनुमतिं धनञ्च प्राप्तुं पितरं प्रति मञ्जूषायां प्रदत्तसङ्केतानां सहायतया पत्रमेकं लिखत ।</p> <p>छात्राः पूर्णं पत्रं लेखिष्यन्ति । शुद्धपत्राय पूर्णाङ्काः प्रदेयाः । व्याकरणसम्बद्ध-दोषेभ्यः आंशिकरूपेणैव अङ्काः कर्तनीयाः न तु पूर्णाः ।</p> <p style="text-align: center;">अथवा</p> <p>स्वक्षेत्रस्य नगरनिगमाधिकारिणं प्रति पत्रं लिखित्वा निवेदयतु यत् भवतां क्षेत्रे मार्गेषु रथ्यासु च सर्वत्र अस्वच्छता व्याप्ता अस्ति । अनेन कारणेन क्षेत्रवासिनः महत्कष्टम् अनुभवन्ति । रोगाणाम् अपि आशङ्का वर्तते । कृपया अस्मिन् विषये विशिष्टं ध्यानं दत्वा यथाशीघ्रं स्वच्छतायाः व्यवस्थां कारयतु ।</p>	1×5=5
3.	<p>प्रदत्ततथ्यानां सहायतया अधोलिखितं विषयम् अधिकृत्य संस्कृतेन अनुच्छेदं लिखत – विषयम् आधृत्य छात्राः सरलम् अनुच्छेदं लेखिष्यन्ति । विषयसम्बद्धतायै 2½ अङ्काः भाषिकशुद्धतायै च 2½ अङ्काः दातव्याः ।</p> <p style="text-align: center;">अथवा</p> <p>हिन्दीभाषया आङ्ग्लभाषया वा लिखितवाक्येषु केषाञ्चन पञ्चवाक्यानां संस्कृतेन अनुवादं कुरुत ।</p> <ol style="list-style-type: none"> संस्कृतभाषायाः साहित्यम् अत्यन्तं विशालम् अस्ति । महर्षिः वाल्मीकिः रामायणस्य रचनाम् अकरोत् / रामायणम् अरचयत् । 	5

	<p>3. सर्वे जनाः सुखिनः रोगरहिताः / निरामयाः च भवन्तु ।</p> <p>4. उत्तमस्वास्थ्याय सर्वे योगाभ्यासं कुर्युः ।</p> <p>5. पर्यावरणस्य सुरक्षा सर्वेषां भारतीयानां कर्तव्यम् अस्ति ।</p> <p>6. वयं संस्कृतस्य प्रचारं करिष्यामः ।</p> <p>7. ह्यः भवन्तः कुत्र अगच्छन्?</p>	
	<p>खण्डः - 'ग'</p> <p>अनुप्रयुक्त-व्याकरणम् 15 अङ्काः</p>	
4.	<p>अधोलिखितवाक्येषु रेखाङ्कितपदानां सन्धिं सन्धिच्छेदं वा कृत्वा लिखत । (केवलं प्रश्नत्रयम्)</p> <p>(क) नृपोऽर्थिकामाद्</p> <p>(ख) एभिः + नीतः</p> <p>(ग) तिष्ठति + अकर्मकृत्</p> <p>(घ) पालिताश्च</p>	1×3=3
5.	<p>रेखाङ्कितपदानां प्रकृतिप्रत्ययौ संयोज्य विभज्य वा उचितम् उत्तरं चित्वा लिखत । (केवलं प्रश्नत्रयम्)</p> <p>(क) (iii) कृ+तव्यत्</p> <p>(ख) (ii) कलापी</p> <p>(ग) (i) अक्षत्रिय + टाप्</p> <p>(घ) (iii) कुर्वन्</p>	1×3=3
6.	<p>मञ्जूषायां प्रदत्तैः समुचितैः अव्ययपदैः रिक्तस्थानानि पूरयित्वा वाक्यानि लिखत । (केवलं प्रश्नत्रयम्)</p> <p>(क) अद्य</p> <p>(ख) भूयः</p> <p>(ग) नूनम्</p> <p>(घ) उच्चैः</p>	1×3=3
7.	<p>कोष्ठके प्रदत्तशब्देषु समुचितां विभक्तिं प्रयुज्य वाक्येषु रिक्तस्थानानि पूरयत । (केवलं प्रश्नत्रयम्)</p> <p>(क) निजकार्यात्</p> <p>(ख) दानभोगम् / दानभोगैः</p> <p>(ग) तुभ्यम्</p>	1×3=3

	(घ) गमनात्	
8.	अधोलिखितवाक्येषु रेखाङ्कितपदानां समुचितं विग्रहं समासं वा चित्वा लिखन्तु । (केवलं प्रश्नत्रयम्) (क) (ii) वरतन्तुशिष्यः (ख) (i) तपः एव धनं यस्य तम् (ग) (iv) सविनयम् (घ) (iii) सुकृतं च दुष्कृतं च	1×3=3
	खण्डः - (घ) (I) पठितावबोधनम् 25 अङ्काः	
9.	अधोलिखितं गद्यांशं पठित्वा तदाधारितान् प्रश्नान् संस्कृतेन उत्तरत - (अ) एकपदेन उत्तरत - (केवलं प्रश्नद्वयम्) (i) उज्जयिनीम् (ii) ब्राह्मणः (iii) यज्ञदक्षिणाकालम् (आ) पूर्णवाक्येन उत्तरत - (केवलं प्रश्नद्वयम्) (i) ब्राह्मणस्य पुत्रेणोक्तं 'यद्रत्नं चतुरङ्गबलं ददाति तद्ब्रह्मीष्यामः यतः सुखेन राज्यं कर्तुमर्हिष्यामः' इति । (ii) राजावभृथस्नानं कृत्वा सर्वानर्थिजनान् परिपूर्णमनोरथानकरोत् । (iii) राजा यदा ब्राह्मणं यथेच्छं रत्नमेकं ग्रहीतुमकथयत् तदा ब्राह्मणेनोक्तं 'गृहं गत्वा गृहिणीं, पुत्रं, सुषां च पृष्ठा सर्वेभ्यो यद्रोचते तद्ब्रह्मीष्यामीति । (इ) निर्देशानुसारम् उत्तरत - (केवलं प्रश्नद्वयम्) (i) राजा (ii) अर्थिजनान् (iii) सुषाम्	5 ½×2=1 1×2=2 1×2=2
10.	अधोलिखितं पद्यं पठित्वा तदाधारितान् प्रश्नान् संस्कृतेन उत्तरत - (अ) एकपदेन उत्तरत - (केवलं प्रश्नद्वयम्) (i) श्रुतपारदृश्वा (ii) गुर्वर्थम् (iii) परीवादस्य	5 ½×2=1

	<p>(आ) पूर्णवाक्येन उत्तरत – (केवलं प्रश्नद्वयम्)</p> <p>(i) कौत्सः रघोः सकाशात् वदान्यान्तरं गन्तुं शक्नोति ।</p> <p>(ii) परीवादः राज्ञः / रघोः भवितुं शक्नोति ।</p> <p>(iii) अर्थी यदि रघोः सकाशात् कामम् अनवाप्य गमिष्यति तदा रघोः परीवादनवावतारः भविष्यति?</p> <p>(इ) निर्देशानुसारम् उत्तरत – (केवलं प्रश्नद्वयम्)</p> <p>(i) श्रुतपारदृश्वा</p> <p>(ii) अयम्</p> <p>(iii) वदान्यान्तरम्</p>	<p>1×2=2</p> <p>1×2=2</p>
11.	<p>अधोलिखितं नाट्यांशं पठित्वा तदाधारितान् प्रश्नान् संस्कृतेन उत्तरत –</p> <p>(अ) एकपदेन उत्तरत - (केवलं प्रश्नद्वयम्)</p> <p>(i) बटवः</p> <p>(ii) नहि</p> <p>(iii) बटुभिः</p> <p>(आ) पूर्णवाक्येन उत्तरत – (केवलं प्रश्नद्वयम्)</p> <p>(i) लवः आत्मानं भगवतः सुगृहीतनामधेयस्य वाल्मीकेः पुत्रं जानाति ।</p> <p>(ii) पशुसमाम्नाये 'अश्वोऽश्व' इति नाम पठ्यते ।</p> <p>(iii) बटुभिः भूतविशेषः जनपदेषु अनुश्रूयते ।</p> <p>(इ) निर्देशानुसारम् उत्तरत – (केवलं प्रश्नद्वयम्)</p> <p>(i) प्रविश्य</p> <p>(ii) कथय</p> <p>(iii) वाल्मीकेः</p>	<p>5</p> <p>½×2=1</p> <p>1×2=2</p> <p>1×2=2</p>
12.	<p>अधोलिखितवाक्येषु रेखाङ्कितपदानि आधृत्य प्रश्ननिर्माणं कुरुत – (केवलं प्रश्नचतुष्टयम्)</p> <p>(क) कुत्र ?</p> <p>(ख) कान् ?</p> <p>(ग) कः ?</p> <p>(घ) काम्/किम् ?</p> <p>(ङ) किम् / कानि ?</p>	<p>1×4=4</p>
13.	<p>अधोलिखितस्य श्लोकस्य अन्वयं लिखत ।</p> <p>अन्वयः – (नरः) कर्माणि कुर्वन् एव इह शतं समाः जिजीविषेत् । एवं त्वयि इतः अन्यथा न अस्ति ।</p>	<p>3</p>

14.	<p>अधोलिखितस्य श्लोकस्य भावार्थं संस्कृतभाषया लिखत । छात्राः श्लोकस्य भावार्थं संस्कृतेन स्वयं लेखिष्यन्ति । समुचितभावार्थाय पूर्णाः अङ्काः प्रदेयाः । व्याकरणिकाशुद्धीनां कृते आंशिकरूपेण अङ्काः कर्तनीयाः ।</p> <p style="text-align: center;">अथवा</p> <p>‘कार्यं वा साधयेयम्, देहं वा पातयेयम्’ इति पाठम् आधृत्य शिववीरचरस्य चरित्रचित्रणं छात्राः सङ्क्षेपेण संस्कृतभाषया लेखिष्यन्ति । समुचिततथ्यानां कृते पूर्णाः अङ्काः प्रदेयाः । व्याकरणिकाशुद्धीनां कृते आंशिकरूपेण अङ्काः कर्तनीयाः ।</p>	3
	खण्डः - (घ)	
	(II) संस्कृत-साहित्येतिहासस्य सामान्यः परिचयः 10 अङ्काः	
15.	<p>अधोलिखितप्रश्नानाम् उत्तराणि विकल्पेभ्यः चित्वा लिखत । (केवलं प्रश्नत्रयम्)</p> <p>(क) (ii) अष्ट (ख) (iii) अश्वघोषः (ग) (i) राजतरंगिणी (घ) (iv) विक्रमादित्यस्य</p>	1×3=3
16.	<p>प्रश्नानाम् उत्तराणि विकल्पेभ्यः चित्वा लिखत । (केवलं प्रश्नत्रयम्)</p> <p>(क) (iii) गद्यम् (ख) (ii) कादम्बर्याः : (ग) (iii) गद्य-पद्यात्मकम् (घ) (i) अनन्तभट्टेन</p>	1×3=3
17.	<p>प्रदत्तविकल्पेभ्यः समुचितम् उत्तरं चित्वा लिखत । (केवलं प्रश्नचतुष्टयम्)</p> <p>(क) (ii) गीतम् (ख) (iv) मुद्राराक्षसम् (ग) (i) हर्षः (घ) (iii) उत्तररामचरिते (ङ) (iii) अग्निमित्रः</p>	1×4=4
	खण्डः - ‘ङ’	
	छन्दोऽलंकारपरिचयः - 10 अङ्काः	

18.	<p>(अ) अधोलिखितप्रश्नानाम् उत्तराणि लिखत । (केवलं प्रश्नत्रयम्)</p> <p>(क) मम हि पितृभिरस्य प्रस्तुतो ज्ञातिभेद- स्तदिह मयि तु दोषो वक्तृभिः पातनीयः । अथ च मम स पुत्रः पाण्डवानां तु पश्चात् सति च कुलविरोधे नापराधयन्ति बालाः ॥</p> <p>(ख) वंशस्थस्य</p> <p>(ग) III</p> <p>(घ) अनन्तरोदीरितलक्ष्मभाजौ पादौ यदीयावुपजातयस्ताः । इत्थं किलान्यास्वपि मिश्रितासु वदन्ति जातिष्विदमेव नाम ॥</p> <p>(आ) अधोलिखितासु श्लोकपङ्क्तिषु प्रयुक्तं छन्दं परिचीय तस्य नाम लिखत । (केवलं प्रश्नद्वयम्)</p> <p>(क) वसन्ततिलका</p> <p>(ख) मालिनी</p> <p>(ग) उपजातिः</p>	<p>1×3=3</p> <p>1×2=2</p>
19.	<p>(अ) अधोलिखितप्रश्नानाम् उत्तराणि लिखत । (केवलं प्रश्नत्रयम्)</p> <p>(क) भवेत् सम्भावनोत्प्रेक्षा प्रकृतस्य परात्मना ।</p> <p>(ख) अनुप्रासः रविसंक्रान्तसौभाग्यस्तुषारारुणमण्डलः । निःश्वासान्ध इवादर्शश्चन्द्रमा न प्रकाशते ॥</p> <p>(ग) तद्रूपकमभेदो य उपमानोपमेययोः ।</p> <p>(आ) अधोलिखितासु श्लोकपङ्क्तिषु प्रयुक्तालङ्कारस्य नाम लिखत । (केवलं प्रश्नद्वयम्)</p> <p>(क) उपमा</p> <p>(ख) अनुप्रासः</p> <p>(ग) रूपकम्</p>	<p>1×3=3</p> <p>1×2=2</p>
